

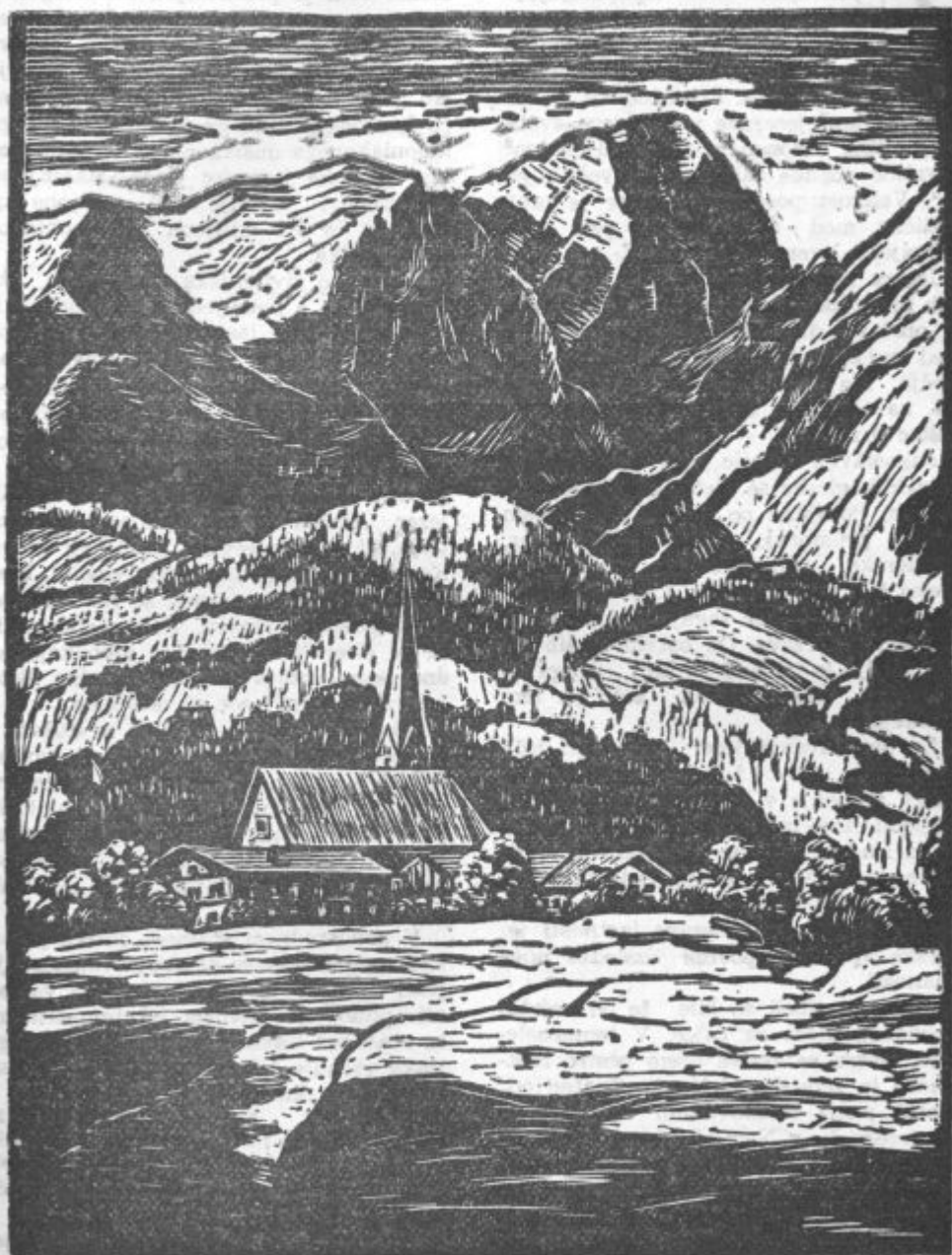
ŽIVLJENJE IN SVET

TEDENSKA REVILJA — PRILOGA PONEDELJSKEGA JUTRA

ST. 9.

V LJUBLJANI, 27. FEBRUARJA 1937.

KNJIGA 21

HERTA KRAEMER

GORSKA VAS (lesores)

N A Š A J E Z E R A

V JEZERIH SE SKRIVA BOGATO ZNANSTVENO GRADIVO

IVO LAPAJNE

Znano je, v kako obilni meri poživljajo jezera vnanje lice pokrajine in izpopolnjujejo njeno lepoto. In vendar je površina teh biserov naše zemlje v primeri z neizmerno gladino morja prav majhna. Približno 1.7 do 2.2 milijona km² jezerske vode vsega sveta se svetliča v soncu za nad milijon km² površine odpade samo na 20 večjih jezer. Velikost posameznih jezer je prav različna, med največjimi n. pr. meri Kaspijsko jezero 439.000 km².

Jezera nastajajo po navadi v skupinah in so na zemlji ponekod zelo razvita obalna, drugod spet pustinja in med najlepšimi ledniška jezerska območja. Na Švedskem zavzemajo jezera 8.4, na Finskem celo 11% celotne površine države.

Jugoslavija obiluje jezer in 220 sladkovodnih gladin se blešči pod našim obzorjem. Posejana po večini v gorskem svetu, premorejo le tri naših jezer, Skadersko, Ohridsko in Prespansko preko 100 km² površine. Leže na južno-vzhodnem robu ter segajo več ali manj v sosednje države. Od ostalih naših jezer merijo le tri nad 20 km², druga so po večini prav majhna, zato pa tem ljubkejša.

Za proučevanje jezer, lastnosti njih nastajanja, razvoj živalskega in rastlinskega življenja v njih ter še posebej v pogledu narodno gospodarskega pomena in ljudske higiene se je razvila v minulih desetletjih posebna veda limnologija. Cel štab učenjakov je na delu, da odkrije vse še neznan lastnosti jezerske vode in poveže izsledke nove znanosti.

Jezerske zibelci so bile že od nekdanj privlačne točke za tujce. V temnozelinem biseru se skriva očem pestro rastlinsko in živalsko življenje. Znaten odstotek plena sladkovodnih rib pripade na jezera in v Nemčiji n. pr. presega letni donos ribištva notranjih jezer za 20 milijonov mark izkupiček morskoga plena. Zaradi zmernega podnebja je mogoče pri nas jezerske ribe povsod razploditi in v ta namen vloženi trud donesla posebno v Ohridskem jezeru vsako leto obilne zaloge rib.

Vodne živali, ribe, raki, želve itd. brez rastlinske hrane ne morejo živeti. V jezerski vodi je presnovljen cel krogotok hranilnih snovi, ki so po večini še neraziskane. Jezersko rastlinstvo je pri nas sicer manj izdatno kakor v toplejših pokrajinah. Na Javi ima n. pr. jezero Lamongan 0.35 gr fosforja in 3.1 gr amoniakovega dušika na 1 m² vode. Pet km² globoke jezerske vode Maninjana na Sumatri vsebuje 1.53 milijona kg fosforja in 7.1 milijona kg amoniakovega dušika.

Jezera so življenjska združenja, ki jih je treba s potrjeno skrbjo proučiti. Ne samo vnanje lastnosti, tudi njih toplota vpliva na bitja okolice. Odvisna od kozmičnih vplivov so seveda jezera med seboj dokaj različna. Na prvi pogled lahko ločimo modrozeleno, globoko prozorna alpska jezera od rjavosivih, že v gornjih plasteh neprosojnih nižinskih jezer. Alpska jezera napaja ledniška voda, ki je zelo revna hranilnih snovi. Ker leže v trdih, skalovitih zibelih, kjer je obalni rob prav ozek, se rastlinje ne more posebno razviti. Redke podvodnice se sicer lahko množe globokeje na dno, ker prodira skozi kristalno čisto jezersnico dovolj sončne svetlobe.

Nasprotno tej revni flori se košati v nižinskih jezerih pestrejšo podvodno življenje. Dotoki prinašajo v jezera mnogo hranilnih snovi, v širokih in plitvejših obalah požene bujno rastlinstvo. Marsikje se obalni rob počasi zarašča, nastaja močvirje, barje in končno suha zemlja.

V neposrednem stalnem dotiku jezerske vode z zrakom se trajno menjavajo plini na površju vode. Množina varikanih plinov je odvisna od temperature in zračnega tlaka. Pri 760 mm zračnega tlaka vsebuje 1 liter jezerske vode kisika (O) in dušika (N):

stop. C	0	5	10	15	20	25
cm ³ O	8.18	7.22	6.45	5.83	5.31	4.87
cm ³ N	15.60	13.86	12.47	11.43	10.41	9.62

S pritiskom zračnega tlaka narašča množina kisika in dušika v jezerih, s tem seveda tudi možnost večjega življenja v njih. Visokogorska jezera so tudi v tem pogledu zapostavljena pred nižinskimi. Medsebojni odnos posameznih

plinov se v jezerih menjava po izdihavanju rastlin in živali. Živali izdihavajo stalno ogljikovo kislino, vdihavajo pa kisik. Rastline spet vsrkavajo podnevi ogljikovo kislino in jo razkrajajo, prosti kisik pa izdihavajo. Proste ogljikove kisline je v jezerih zmerom dovolj, dočim je v morju spojena z ostalimi snovmi. Zato pa je v morju tem več izločenih soli in približno stanje v primeri z jezeri je v tem pogledu naslednje (v odstotkih):

	karbonati	sulfati	kloridi
morska	0,2	10	89
jezerska voda	80	13	7

Snovi jezerske vode se menjavajo tudi po dotokih, predvsem pa po sestavini zemeljskih slojev dna. V tem pogledu se razlikuje jezernica naših alpskih jezer od one v Dojranu ali v Paliču pri Subotici. Spet drugačni so življenjski pogoji v jezerih Dalmacije od onih v Skaderskem in Odridskem jezeru ali v visokih durmitorskih biserih. Pogostokrat se primeri, da se nabe-rejo v jezernici človeku in živalim škodljive snovi. V vzhodni Evropi so pokrajine, kjer živi prebivalstvo po večini od sladkovodnih rib. Prav tam je vnetje slepiča najbolj razširjeno in zatiranje tega pojava nudi limnologiji

hvaležno polje raziskavanja jezerskih lastnosti. V nekaterih jezerih Nemčije se je zelo razplodil jetrni metulj in samo l. 1925. je na Bavarskem podleglo tej nevarni bolezni 60.000 ovc, 18.000 govedih in 3.000 koz, v skupni vrednosti 140.000 milijonov Dtn.

V pogledu temperature razlikujemo tri glavne tipe jezer. V tropskih jezerih ne pade toplota nikoli izpod 4° C in sloji vode so proti dnu postopoma hladnejši. V jezerih zmerne cone niha toplota vode zdaj nad, zdaj pod 4° C. Pozimi so sloji jezernice proti dnu toplejši od vrhne gladine. Tako zvana tečajna jezera imajo stalno temperaturo pod 4° C, voda je v spodnjih slojih vse leto toplejša od zgorne.

Toplotna razlika jezerske gladine je sicer odvisna od dnevnega in letnega nihanja, nikoli pa ni tolikšna, kakor ona zraka. V naših širinah se giblje razlika med najvišjo in najnižjo toploto med 2—4, včasih tudi do 6° C, na tečajih je še manjša. V toplejših širinah doseže višek segrete jezernice tudi 25 do 30° C. Spet drugačna je lahko istočasno toplota jezerske vode na raznih krajih obale in na različnih globinah, kar je že znano marsikateremu posetniku Blejskega jezera.

KORISTNOST ALGE

Celuloza, kakor veste, služi za razne namene: iz nje se dela smodnik, poletna obleka, fonografske plošče, itd. Kako pridobivati celulozo v velikem obsegu? V Shiogami je niponski konzorcij nedavno ustanovil tvornico, ki bo iz morskih alg ali halog izvlekovala staničino ali celulozo. Alga je sploh na dnevnem redu: številne industrije na Niponskem namreč izvlekujejo iz nje sintetično proževino. In da ne pozabimo: marsikatera družina v mikadovini rabi alge za priljubljeno živilo.

SOL

Trije angleški zdravniki so hoteli na sebi preskusiti, koliko je vreden Na Cl. Teden dni so izločili vsakršno sol iz svoje prehrane. Kuhal jim je profesor biokemije iz bolnice King's College Hospital Vsakdanje turške kopeli so jim za 30% znižale naravne zaloge njihovega telesa. In kaj so dognali? »Oneslanjenje« profesorji niso imeli nobenega veselja do živeža, niti do cigaret. Slast jih je minila in celo gnus so občutili. Napačal jih je mišični krč in silna utrujenost.

E. Braun: V AKVARLJU (lesoresa)

V Ž I V L J E N J E

JOZE KRIVEC

N A D A L J E V A N J E

Ko so kosili zrelo travo, je nad vse Haloze legla otožnost in zapuščenost. Ljudi ni bilo videti skoraj nikjer. Ves dan so ždeli na lazih ali sušili. Gorice so bile prazne. Ljudje so opravili najnujnejša dela in pustili trsje v miru, ker je cvetelo. Pa saj tudi ni bilo več kaj dela. Povezali so, poškopili tudi, trava pa je bila še premajhna, da bi jo pulili ali podkašali. Vreme je bilo lepo, ves dan je žgalo, da so hodili mokri in umazani od senenega prahu. Povsod so zjutraj kosili, dekleta pa so pozneje raztepala travo. Popoldne so nosili seno na kup, kajti povsod po bregu se ni dalo priti z vozom.

Zvečer so metali seno na kolarnice ali v skedenj. Tedaj je bilo največ življenja. Tema je bila, da drug drugega niso videli in suho seno je šelestelo in se drobilo, da jih je suhi prah ščegetal v nosu in v grlu. Včasih je zakričalo deklet, kakor je to dekliška navada, ko jo v temi otiplje fant. Saj je mogoče ni videl, ali pa jo je nalašč pobožal po napetih prsah in jo ščipnil v široke boke. To so delali fantje radi in prav tako rada so prenašala to dekleta, polna življenja in mladostnega hrepenenja. Samo iz neke navade se je tej ali oni izvil glasen smeh ali krik. Včasih so fantje ves dan grozili dekletom, da jim bo zvečer na senu joj. Dekleta so ob takih groznjah rdela in so bila še bolj nestrpna. Včasih je bil v resnici joj, saj se je zgodilo, da se je seno pri oslici nakopičilo in je oni, ki je metal z voza, moral prenehati. Tedaj se je zaslislalo: No le še malo; bom že počakal. Oslico pa ste tudi zadelali, da vas ne bi kdo videl. Se pritisni, saj si fant od fare!

Treziki se je godilo prav tako. Mlada je bila in sveža. Fantje so tekmovali, kdo bo dobil od nje prvi poljub. Branila se je. V otročji sramežljivosti se je izmikala, če jo je kdo prijel za roko. Pa tudi ona je dozorevala. Imeti fanta, ki te objame, poljubi, spremlja zvečer domov in pritisne na prsa, to si je vsaka želela. Če katera ni imela fanta, so ji druge naštevale, da se boji, da je za nič in je najboljša, če si da v usta sesek, x roko pa molek.

Nekega dne so sušili pri sosedu. Trezika je šla tudi tja. Doma so že spravili seno v kopico, ker niso imeli shrambe zanj. Stari bi ga bil zamenjal za žito, pa se nihče ni oglasil. Na sosednem bregu so obračali Tinek in Jožek sta odšla počasi v grapo. Lačna sta bila. Tam gori na jablani pa sta videla v bel prt povit kruh. Sosedovi so pojužinali in kar je ostalo, je dekla dala na drevo, da ne bi prišle do kruha mravlje, Tinek je cedil slino. Dolgo sta sedela v grapi pri studencu in gledala zdaj kruh, zdaj ljudi, ki niso hoteli oditi nikamor. Končno so vendar odšli za ovinek. Tinek je izrabil priliko. Jožeku je zapovedal naj ostane pri studencu.

Kruha ni mogel doseči z rokami. Vzel je grablje in ga brcnil z drevesa. Vsega ni upal odnesti. Odkrhnil ga je precejšen kos in izginil z njim k studencu. Ostali kos je kar pustil na tleh, niti v prt ga ni zavil.

Čez nekaj časa sta otroka jedla pri studencu. Dekla, ki je prišla po vodo, je spoznala kruh in ju zatožila gospodinji. Otroka sta zbežala domov in se nista tega dne več ganila nikamor.

H. Gutgesell: KOLAR

Takoj zvečer, ko se je stari Mrak vračal z dela mimo sosedove hiše, je soseda zatožila Tineka. Mraka je bilo sram, pa kaj si je hotel. Vedel je, da sta bila otroka lačna, vendar ga je zgrabila jeza, da mu delata tako sra-

moto: Prekleta paglavca, ušesa jima potrgami je dejal. Ko je prišel domov, je ošvignil otroka izpod namršenih obrvi, da sta vztrepetala. Tinek se ni upal niti premakniti. Bal se je.

Ko so Mraku zopet v mislih zarvele besede, ki jih je nametala nanj soseda, ga je zgrabila jeza in brez kake besede je počil Tineka za uho, da se mu je zvrtilo v glavi. Pri tem pa je začel kričati in preklinjati, da se je slišalo na sosedni vrh. Zgrabil ga je s koščenimi rokami, naslonil na koleno in bil s pestjo po hrbtu, da je otrokov jok v pretrganih presledkih uhajal iz grla. Končno ga je vrgel z vso silo ob tla, da ga jeknilo. Kaj boš zdaj kričal, ko si požrl kruh in mi napravil sramoto! je dejal. Fant je utihnil.

Ko se je Tinek zavedel, se je dvignil in zbežal po gorici proti studencu v grapo. Oče je preklinjal za njim in grozil, da ga raztreši. Otrok je bežal na laz. V grapi pri studencu si je umil krvavi obraz in se božal po hrbtu, kjer ga je stari stolkel. Vedno huje ga je bolelo.

Tema je legla, Tinek pa je še vedno sedel v grapi in ni upal domov. Nekje na zapadu so se zbirale črne megle in

začelo se je bliskati. V neenakih presledkih je globoko in votlo grmelo. Drevje je šumelo v zmerom večjem vetru. Tinek se je vlekel počasi po lazju proti kopici. Dalje ni upal. Kopica je bila podložena s štori, da ni seno pri zemlji prhnelo in ni podtekala voda. Tja pod kopico se je zaviekel in potem ni vedel nič več, kaj je bilo. Samo enkrat se je zbudil, ko je grozno tresčilo. V staro drevo pri kopici je udarilo. Spreletelo ga je od groze po vsem telesu. Pa to je bilo že pozno ponoči. Potem je zopet spal, dokler ga niso drugi dan pri soncu potegnili izpod kopice. Tedaj je oče podiral od strele razklano drevo, mati pa je obvezovala Tinekovo krvavo roko. Ko so ga vpraševali, kaj je bilo, ni mogel več povedati. Niti besedice ni spravil iz sebe. Od tega dne je bil nem. Le ustnice je premikal. Hotel je govoriti, pa ni mogel. S prsu je kazal, kaj bi rad. Lačen je bil in bolelo ga je.

D A L J E

N A Š J E Z I K

Se enkrat o Repoštvu

G. dr. Fr. Göstl nam piše glede ugovora g. prof. I. Koštišala (Zis št. 8.), da je le navedel Levstika in da ni bila njegova trditev, češ da je znani krkonoski duh dobil svoje ime po Rubensu Dalu. »Levstik, za Miklošičem naš največji slavist,« zíše dr. Fr. G., »je za svojo trditev pač imel tedaj veljavne dokaze, ki so v dobi 50 let lahko izgubili svojo veljavo kakor v vsakem Slovincu je tudi v meni filološka žilica in tej Repoštev ni ugajal. Spominjam se še iz otroških let Levstikove pripovedke, zato sem — ker so drugi molčali — objavil skromno notico. Veseli me, da je tudi g. K. za Libercuna. Pripomnim naj še, da Handel-Mazzetti v romanu »Jesse in Marija« omenja Rubezahla, katerega imenuje v pravkar izišlem prevodu g. Iv. Pregelj Libercuna. Upajmo torej, da se bo to ime pri nas udomačilo.«

TIBETSKI DNEVNIK

Glavni urednik edinega lista, ki izhaja v deželi lam, se je nedavno mudil v Evropi in dal o svojem glasilu nekaj podrobnosti. Tiska se v 50 izvodih, ali več stotisoč ljudi ga pozna. Tiskarna stoji v gorah, 3.500 m visoko. Naročniki so zgolj glavni lame po samostanih. Saj to so domala edini ljudje, ki znajo v Tibetu čitati. Kadar novine izidejo, se ljudstvo zbere in poslušajo svečenika, ki mu prebira novice.

W. Glöse: POSADNIKI

TOVARNA ZA ŽUŽELKE

V Berlinu imajo zavod, ki se bavi kot prava tovarna z »izdelavo« živih žuželk. Vodia zavoda je še pred nedavnim prejel naročilo za osem milijonov najezdnikov, ki ga je izvršil točno na določeni dan.

Takšna umetna proizvodnja žuželk v milijonskih masah ima seveda svoj poseben smisel. Rabi narodnemu gospo-

darstvu in ga črva izgub. Žuželke niso samo škodljivke, mnoge med njimi so koristne. Te zadnje, ki so pogostoma mikroskopsko majhne, pa so človekove prijateljice v borbi proti rojem škodljivk, ki napadajo in uničujejo rastlinske nasade. Kajti skoraj vsaka zajedalka ima spet svojo zajedalko, ki se vsehi v tuje telo, ga uporabi kot valjnico za svoja jajca ali za hrano svojemu zarodu. Te

TRIJE MUŠKETIRJI

ALEXANDER DUMAS ST. ● ILLUSTRAL HÖRRETRANDERS ● FORNATINI DOVOLJEN

PRIHAJAJO

»Šestnajst rovokopov in štirje voja-ki.«

»Kako daleč so še?«

»Pet sto korakov.«

»No, potem je še zadosti časa, da použijemo tole kokoško in zvrnemo vsak eno čašo.«

»Kaj pa je zahtevala včeraj?« je vprašal d'Artagnan ves nestrpen.

»Tvojo glavo od kardinala.« je suho odgovoril Athos.

»Tako gotovo kakor evangelij,« sta

potrdila Porthos in Aramis, »slišala sva na lastna ušesa.«

»Gotovo bom ob življenje,« je rekel d'Artagnan.

»Ah, kaj,« je odvrnil Athos. »Alah je velik in prihodnost je v njegovih rokah, pravijo muslimani.«

Izpraznil je svoj kozarec, se dvignil, vzel najbližjo puško ter šel z njo k strelnici. Tovariši so šli za njim in kmalu so videli, kako se jim v rovu bliža oddelek.

»Prav zares mi je žal, da moram stre-
ljati na te reveže,« je rekel Aramis.

zajedalke škodljivk izkorišča človek za svoje namene. Toda narava ni vedno oborožena in pripravljena, da bi škodljivke pokončavala. Za takšne primere vrši svoje delo omenjeni zavod, ki redi koristne žuželke na umeten način.

Prav za prav je slišati čudno, da bi se iz jajc metuljev izlegale ose, a je vendar tako. V tem zavodu so namreč dosegli, da prinašajo pločevinasto posodo kot prvo, od tu so jih spravljali na kartončke, ki so bili namazani z lepkim želakom, po 800 jajc drugo poleg dru-

gega na kartonček. Če bi jih pustili ležati, bi se iz njih sčasoma izvalile ličinke, tako pa so jih dali na razpolago neznatnim osam, ki so svoj lastni zarod spravilo v ta jajčeca. Jajčeca molja so postala tako prebivališče osjih ličink. In v tem stanju so poslali milijonsko množico najezdnikov na bojno polje. V gozdovih so pritrčili poedine kartončke na posamezna drevesa, ličinke najezdника so zlezele iz jajc in napadle jajca borovega veščeca. To je samo en primer izmed mnogih.

GOSPODA MOJA!

»Slab duhovnik je, kdor ima usmiljenje s krivoverci,« je menil Porthos.

»Aramis ima prav. Zato jih bom najprvo nekoliko posvaril,« je odvrnil Athos.

»Kaj neki misliš,« je zaklical d'Artagnan, »ali hočeš, da te ustrelje?«

Toda Athos je bil stopil že v predtino. S klobukom v eni roki in s puško v drugi se je poklonil pred vojaki in rovokopi, ki so se začudeni ustavili kakih petdeset korakov pred utrdbo. Athos jih je nagovoril:

»Gospoda mojal! Jaz in nekaj mojih prijateljev smo pravkar pri zajtrku v utrdbi. Vedeli boste, da ni prijetno biti moten sredi zajtrka. Zato vas prijazno prosimo, da počakate tako dolgo, dokler ne bomo gotovi, seveda če nočete z nami popiti čaše na zdravje francoskega kralja.«

Sedaj študirajo metodično celo vrsto parasitov, ki bi se dali na sličen način uporabiti za uničevanje drugih škodljivcev. Samo z biološko vojno sicer ne bo mogoče uničiti vseh škodljivcev, jasno pa je, da proži ta način boja veliko pomoč. Gosenice kapusovega belina, muhe, ki uničujejo sadje, in druga škodljiva golazen bo dobila na ta način svojega gospodarja v trumah umetno vzrejenih koristnih žuželk. V zavodu proučujejo tudi možnost, da bi se koristne žuželke branile v rezervi in bi bile tako vsak

trenutek na razpolago za primer, da bi se tu ali tam škodljivci pojavili v velikih množinah. Takšne zaloge bi bile nad vse potrebne, kajti včasih odločuje nekoliko ur. Če bi se bila za primer iz jajc borovega večščeca, proti katerim so mobilizirali najezdnike, že izlegle gosenice, tedaj bi ličinke najezdnikov ne opravile ničesar več. Sreča je bila, da so prejeli naročilo zanje še pravočasno. Zato pa se učenjaki prizadevajo na vse mogoče načine, n. pr. z valilnicami in

GRIMAUD, NOVO PUSKO!

»Pazi vendar!« je zaklical d'Artagnan, »mar ne vidiš, da merijo nate?«

»Seveda vidim, ampak to so civilisti. Ti streljajo vedno slabo in me ne bodo zadeli.«

V tem trenutku so padli štirje strelji. Kroglice so padle tik ob Athosu, ne da bi ga ranile. Takoj nato so zadoneli spet štirje strelji, topot pa iz pušk naših prijateljev, ki so dobro merili. Trije vojaki so padli, en rovokopa pa je bil ranjen.

»Novo puško!« je zaklical Athos, ki

je še zmerom stal v predoru.

Grimaud je takoj ubogal. Drugi trije so istočasno nabasali svoje puške in spet je zadonela salva. Padli so podčastnik in dva rovokopa, ostali so zbežali.

»Tako, gospoda!« je zaklical Athos, »zdaj pa na napad!«

podobnim, da bi mogli naravo prehiteti in spraviti obrambne vojske pravočasno na noge. kk

TULENOKI

V Sredozemskem, Baltijskem, Severnem in Atlantskem morju že bivajo tuleni, morski psi. Navadni tulenčki se rodijo poleti, sivi pa šele v jeseni, v pozni jeseni, ko razgrajajo vetrovi in ženó valove. Prvi znajo takoj po prihodu na svet plavati. Drugim pa to ni dano: po več tednov čakajo na nepristopnih pečinah da se jim mehka bela svila na koži postopoma na-

domešči s srebrnimi, sivimi in rjavimi lisami in s trdo dlako.

Naravoslovec Nial Rankin jih je lani ujel na fotografsko ploščo v decembru. Pet let je čakal ugodne prilike. Zelja se mu je uresničila na otočju Farne v sosesčini Northumberlanda, kjer je navzlic besnim naskokom meter presenetil s kamero okoli sto sivih morskih psičkov. Priroda je tako ukrenila, da se rodé ob topli letni dobi mladiči, ki se takoj lahko skrijejo pred nevarnostjo v sjanem življenju; ob viharinem času pa se pojavijo njih bratraci, ki jim je treba zaščite. N. K.

NAPAD

Vsi štirje so planili iz utrdbe na okope, odvzeli puške vojakom ter se s svojim plenom ravnodušno vrnili v utrdbo.

»Tako torej, Grimaud, zdaj pa le spet nabaši puške! Nadaljevali bomo svoj zajtrk in svoj pogovor. Kje smo že ostali?« je vprašal Athos.

»Baš si pravil, da je Mylady zahtevala od kardinala mojo glavo in zapustila Francosko,« je odgovoril d'Artagnan. »Kam neki je šla?« Njena pot je očitno zelo zanimala d'Artagnana.

»Menda na Angleško,« je odgovoril Athos.

»Zakaj?«

»Da umori Buckinghama ali da ga vsaj da umoriti.«

»To je sramota!« je vzkliknil d'Artagnan ves ogorčen. »No, po pravici povedano, ta del zadeve mi je v bistvu precej brezpomemben.«

IZ LITERARNEGA SVETA

ANTE DUKIĆ

Mož tega imena je bil istrski politik, podpredsednik pokrajinskega sabora v Poreču (1854—94). A danes mislim na njegovega rojaka in imenjaka, (* 1867). Letos obhaja 70 letnico življenja in 50 letnico pisateljstva. Pero je zastavil v januarju 1887 za prvi dve številki zagrebske smotre »Balkan«: dve črtici v prozi »Pas i mačka« in »Kriomčare«. O glavnem njegovem delu »Iz dnevnika jednog magarca« sem poročal v LZ 1925 (762) pod imenom I. Šega. Kakšen odmev je zbudil v italijanskem tisku, sem omenil v zadnji številki lanskega »Žisa«. Naj dodam, da je I. 1928 Vojtěch Měrka ta dnevnik poslovačil. Trpkost, obenem pa zavest osebne nezlomljivosti dihalo njegovih kratki izreki »Pogledi na život i svijet«. Objavil je zbirko pesmi »Od osvita do sutona«. A. D.

KNJIGE IN REVIIJE

VODNIKOVA PRATIKA ZA L. 1937

Zanimivo bi bilo, prikazati razvoj slovenske pratike od Vodnika do novjših publikacij te vrste: tudi tu bi se pokazale velike spremembe v samem družabnem ustroju našega naroda, v njegovi kulturi in njegovem gospodarstvu. Razlike med prvo Vodnikovo pratiko in današnjo pratiko, ki ima njegovo ime, niso nič manjše nego med Vodnikovimi »Lublanskimi Novizami« in številko današnjega slovenskega dnevnika.

Vodnikovo pratiko urejuje dr. Pavel Karlin. Njegovo vodilno načelo: ustvariti iz te, po značaju vendarle priložnostne publikacije, poučno ljudsko čitanko, je vtisnilo značaj že lepi vrsti njenih letnikov. Vtisku enoličnosti se urednik izogiblje tako, da poučno gradivo, ki tvori večino tekstnega dela pratike, vedno osveži z zabavnim števkom, vse pa s številnimi ilustracijami. Članke so po veliki večini taki, da zanimajo slehernega čitatelja in ne samo kmečkega bralca; prav zaradi tega je Vodnikova pratika priljubljena v vseh slojih. Do take priljubljenosti ji je pripomogla poleg pisane vsebine tudi skrbna oprema, v čemer Vodnikova pratika prednjači med slovenskimi kolektarji.

Letošnja pratika ne zaostaja za prejšnjimi letniki. Naj iz dolge vrste njenih poučnih in zabavnih sestavkov izberemo in imenujemo samo nekatere, ne da bi hoteli druge omalovaževati: Predvsem je to pesem »Slovenska zemlja« ki jo je prispeval eden naših najboljših lirikov Alojz Gradnik: * v zgoščeni obliki globoka vsebina! Takoj za

njo razpravo intv. prof. dr. Metoda Dolenca iz socialne zgodovine slovenskega ljudstva, univ. prof. dr. Ozvalda prispevek »Utrujene duše«, Davorina Ravljena potopis »Sročanje na morju«, dr. Mirka Karlina zdravstveni članek »Iz zgodovine osepnice, Janka Ježa »Kako nastane vozni red« (morda malce prestrokovna za širši čitateljski krog, čeprav zanimiva in ne suhoparna!), Rudolfa Dostala »Stare slovenske narodne šege, navade in vraže«, ing. Frana Dolenca »Napadi iz zraka v bodoči vojni«, dr. Josipa Mihelaka razpravo o denarju in Miroslava Adlešiča zabaven sestavek iz sveta števil. Ta ali oni prispevek — zlasti članek o denarju — ne bo prav za slehernega čitatelja, toda nekoliko bolj šolanim utegne povedati marsikaj novega.

Vmes med poučnimi članki so tudi pripovedni prispevki: iz literarne zapuščine pokojnega dr. Frana Zbašnika je objavljen »Kratek roman« (kakor je pisatelj imenoval svoj ciklus) z naslovom »Oči« Ivan Podržaj je zastopan s kratko prozo izza vojnega časa »Kadaver št. 15«, Stane Raketnič pa s poljudno astronomsko pripovedko »Potovanje na Mars«.

Skratka: Vodnikova pratika je ostala zvesta programu ljudske čitanke, in ta daje njenim letnikom vrednost, ki presega časovno aktualnost enega leta. Marsikdo se bo vedno znova vračal k tem lepo ilustriranim knjigam, ki že same dostojno predstavljajo Vodnikovo družbo, njen smoter in program, ter njen pomen za slovensko ljudsko knjigo. Lektor

Uredništvo je prejelo:

LETOPIS MATICE SRPSKE, leto CX, zv. 3, Z majhno zakasnitvijo je izšel zadnji zvezek 346 knjige, ki ga je kakor drugi zvezek tudi uredil uredniški odbor. Na uvodnem mestu je esej Marka Gara »Zastoj i tapkanje na mestu«. Sledijo trije prispevki v stihih (M. Milošević in Il. Mamuzić) in kratka proza »Mehur od sapuna«. Vl. Božović priobčuje svoj informativni članek o Charlesu Baudelaireu, znani muslimanski pisatelj Ahmed Muradbegović pa tretje dejanje svoje drame »Na božjem potu«. Naše geografje bo zanimala studija Bor. Ž. Milojevića »Naši krajevi i naša zemlja«. Izmed ostale vsebine omenjamo prispevek Miš. Marčevića o vprašanju »Da li postoje svesne psihičke pojave u carstvu životinja?« V rubriki Slovenski pregled je kratka notica dr. Fr. Ilešića o poljskem besednjaku psevdonimov in Fr. Malina prikaz Marchove pesniške zbirke »Zpěvy na Jugoslavii. Med Prikazi in beležkami je dolgo poročilo M. Matijaševića Krlježevih »Balad Petrice Kerepnuha«, ki so izšle lani v Ljubljani. Matijašević pravi med drugim, da je ta Krlježeva knjiga dokument preteklosti in sedanjosti ter signalna luč naših novih liriki.

* Lopa je Gradnikova pesem, zato je greh, da je prišel vanjo madžarski klob. Dvojni greh, ker je to spregledal tudi urednik. Op. ur.

Zvezku je priloženo vsebinsko kazalo. »L-topis« izdaja Matica Srpska v Novem Sadu ter izhaja šestkrat na leto po 112 strani. Naročnina za nečlane je 80 din letno.

ZDRAVNIŠKI VESTNIK, leto IX. št. 1. Izšla je prva številka novega letnika, ki prinaša na prvem mestu predavanje dr. L. Popovića in dr. D. Dimitrijevića na vseslovenskem zdravniškem kongresu v Sofiji o kaverni pljuč. Zelo zanimivo je ilustriran članek dr. Sl. Prevca o kontaktnih naočnikih (žal, strašijo v članku italijanska očala!). Prav tako bo zanimal tudi laike prispevek dr. T. Kobeta »Mušja ličinka kot zajedavka človeškega telesa«. Naravnost aktualno je pa predavanje zobnega zdravnika dr. J. Kallaya o »Dentogeni infekciji«. Avtor razpravlja o velikem pomenu te infekcije, ki je obenem velika skrb sodobnega stomatologa, čigar naloga bi morala biti v vsakem kulturnem primeru, da opozori bolnika na ta večinoma pravi vzrok želodčnih in podobnih bolezni. V rubriki Iz prakse poroča dr. Al. Novoseljski o ozaeni in njenem zdravljenju dr. Bogdan Breclj pa o mednarodnem sportno - zdravniškem kongresu v Berlinu. Dr. P. je posvetil tople besede pokojnemu slovenjgraškemu zdravniku dr. Vinku Zeleznikarju. Slede zanimive in poučne rubrike; Ljubljanska bolnica. Iz zdravniških društev. Stanovski vestnik. Iz medicinskih časopisov. Nove knjige in Drobne novice. Iz uredniškega poročila zvemo, da bo uredništvo tudi naprej pazilo na brezhíben jezik in da bo vse nepotrebne tujke črtalo. Upamo, da bo urednik tudi v tem oziru strog in dosleden. Saj vidimo, kako je v tem pogledu n. pr. nemška pa tudi italijanska strokovna literatura čista, kar je v načelu popolnoma pravilno. Zlasti greše v tem oziru mlajši gg. zdravniki pri nas. Številki je priloženo vsebinsko kazalo enega letnika. »Zdravniški vestnik« urejuje dr. Robert Neubauer na Golniku, kjer je tudi uprava. Izhaja desetkrat na leto ter stane za nemicinca letno 90 din.

ILLUSTRIRTE ZEITUNG, LEIPZIG, L. 4796 priobčuje poleg mnogih slik iz dnevnih dogodkov in življenja poučen članek O. Brüniga o »slepem letanju in slepem pristanku« (s slikami). Prispevek »Rastline v mapi« bo s svojimi slikami nedvomno zanimal vse ljubitelje zbiralcev rastlin. Tednik izdaja založba, J. J. Weber v Lipskem.

NAPREDEK MEDICINE

L. 1936. je prinesel v medicinskem področju toliko majhnih in velikih napredkov, da moremo tu navesti le nekatere najvažnejše. Tako je zdravniška veda dosegla nekatere prav znatne uspehe glede bolezni Basedowa, ki je, žal, še vedno prepogosta. Izkazalo se je namreč, da so najmanjše, previdno dozirane količine joda, posebno pa nova spojina, tako zvani dijodtirozin, sposobne po daljšem kuriranju spraviti po tej bolezni zelo naraslo presnovo počasi skoraj na normalo. To odkritje je namadno izboljšalo uspehe z operativno in drugačno obravnavo te bolezni.

Prof. Lindner je dosegel zelo dobre rezultate z novim načinom zdravljenja škilavosti. Posebna prednost te metode je v tem, da se popolnoma izogne operaciji. Metoda temelji na dejstvu, da gledajo škilenci otroci praktično samo z enim očesom, dočim drugo komaj uporabljajo in mu vid zavoljo tega sčasoma zelo oslabi. Prof. Lindner prakticira sedaj tako, da pacientom za dalj časa zakrije oko, ki je dotlej bilo skoraj edino v rabi. Vid drugega očesa se s steklom ojači in potem sledijo sistematične vaje gledanja, po katerih se otroci končno nauče normalne rabe obeh oči. Ta metoda izboljšuje vid škilčega očesa povprečno za osemkrat!

V zadnjih časih se je zgodilo v številnih primerih, da so na novo »odkrili« zdravila in zdravilne načine, ki jih ljudstvo uporablja že dolgo. »Solska medicina« se je sedaj načelno odrekla svoje nekdanje nenaklonjenosti do takšnih zdravil in metod ter jih raziskuje z vso potrebno skrbjo. Tako je imel med v ljudski medicini vedno veliko vlogo kot zdravilo za vsakovrstne bolezni. Pred kratkim te začela medicina uporabljati med v podobi mazila za rane, in to z velikim uspehom. Sedaj se je izkazalo, da more imeti med velik vpliv na sestavo krvi in na splošno človekovo stanje, posebno pa na otroka. Neki dunajski zdravnik je ugotovil na 58 otrokih v neki sirotišnici, da so imeli po šestih tednih zauživanja medu za 8,5 odstotka več krvnega barvila nego prej. Telesa teža se jim je zvišala v tem času dvakrat močnejše nego otrokom, ki medu niso prejemali. Med bi moral biti torej pogost pridelek k otroškim obedom. dr

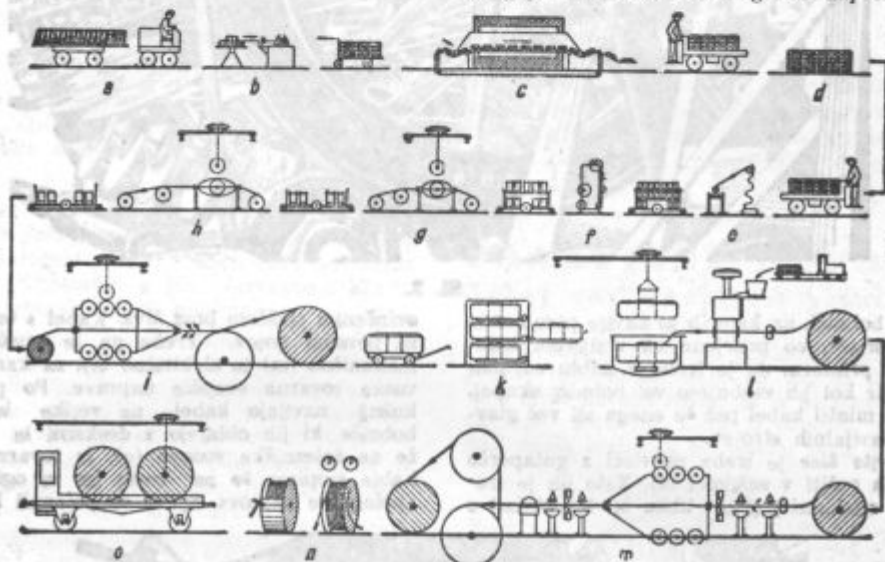
BREZ KINEMATOGRAFA DVE DRŽAVI

Sicer nista kdo ve kolikšni, ker gre pač za kneževino Liechtenstein in republiko San Marino. Če se prebivalcem teh državice zahoče videti kakega zvezdnika, gredo lahko čez mejo.

TEHNIČNI OBZORNIK

ŽILE IN ŽIVCI MEST

Kakor prevežajo človeka in žival žite in žvci, tako prevežajo zgornjo zemeljsko plast mesta žice — živci, po katerih se pretaka električni tok šibke in visoke napetosti, in cevji — žile, po katerih teče pitna voda, fekalije in gorilni plin. Preko teh živcev žite poročila, ki urejujejo in opravljajo razgibano življenje mest. Ker občutljivost vseh teh umetnih naprav ne zaostaja mnogo za naravnimi, jih je treba negovati. Zato moramo vedno, ko zapro ulico, ko razkopavajo tlak, pomisliti, da zdrave zdravnik! — monterji ožilja in živčevja mesta v prid splošnosti.

Sl. 1.

Oglejmo si sedaj поблиže živce modernega mesta, način njihove izdelave in postopke, po katerih so izdelani v hladno teloc. Kar se izdelave tiče, zavisi le-ta zlasti od smotra uporabe. Če se omejimo zgolj na živčna vlakna, ki služijo posredovanju poročil, bomo morali upoštevati električne vode za telegraf, telefon in radio, za javilce ognja in vjonomov ter za krmarjenje električnih ur. Vsi ti vodji leže v sorazmerno zelo tesnem prostoru kabla. Saj vsebujejo moderni telefonski kabli debeline 11 cm nad 8.000 žic, ki so vse dobrega medsebojno osamljene. Preko vsega kabla pa je še ovit še trd in odporni varovalni ovoj. Ekскурzija v tovarno za izdelovanje kablov je zato izredno zanimiva.

Slika št. 1., na kateri je shematsko zarisana izdelava kabla, nam spričuje, da je treba mnogo dela, preden nastane iz bakrene palice, papirja, svinca, gutaperče, konoplja in katrana uporabljiv kabel. Mnogo naporov in še več vztrajnih poskusov je bilo treba opraviti, preden se je posrečilo združiti 1.000

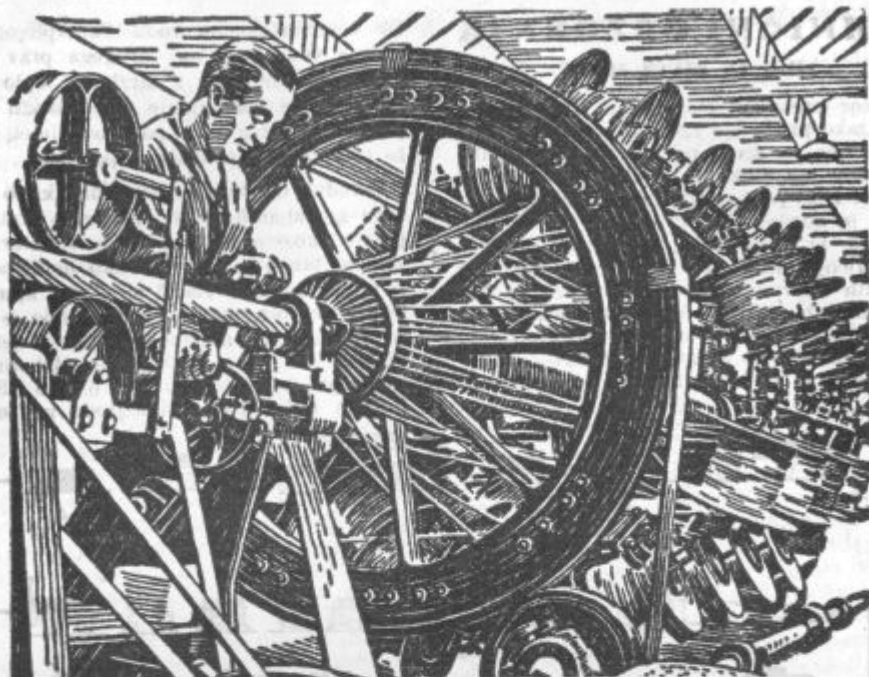
žic v enem samem vodu. Saj vplivata dva bližnja voda drug na drugega prav kakor dve vodovodni cevi z mrzlo in toplo vodo. Še težje je zaslanjanje telefonskih radio prenosov. Poleg tega pa mora imeti kabel še precejšnjo mehansko odpornost.

Osnrednji del kabla tvorijo žice, ki so izvlčene iz valjanih palic. Palice je treba potegniti skozi nazobčane valje, v katerih postanejo tanjši in daljši. Tako dobljeno žico je treba napeti v vlačni stroj (b), kjer se ji prerez še bolj zmanjša. Naposled jo je treba še voditi skozi majhne luknjice v jeklenih ploščah, da dobe enakomerno debelino, ki znaša pri telefonskih kabljih 0,6 do 0,8 kvadratnih milimetrov. Mimogrede naj omenj

mo, da se dajo na ta način izvlčati žice s premeri nekaj tisočink milimetrov.

Pri vlačanju postane žica izredno trda in krhka. Ker tako žica ni mogoče navijati, jo je treba segreti v žarilni peč (c), v katero zrak nima dostopa. Na zraku segret baker bi namreč hitro zgorel v oksid. Zato je speljana žica in po izstopu iz pečij skozi vodo.

Po žarenju se žica navije na lesene tuljave, ki pridejo nato v stroj za ovijanje (f), ki prevleče žico s papirjem, svilo ali pavolo, ki je zaradi potrebnega razločevanja različno pobarvana. Električno osamljena žica se združi nato na novem stroju (g), z žico drugačne barve v dvojico, na naslednjem stroju (h) z drugače pobarvano dvojico v četvorico. Tuljave, na katerih je navojta četvorica žic, so nameščene na glavnem navijalnem stroju (i). Ta stroj je po svoji celotni zasnovi svojevrstna tehniška tvorba (slika 2.). Na desni strani slike vidimo kolo, ki v vijačnicah navija četvorice žic (z bobničev, ki so nameščeni zadaj) na osrednjo žilo, ki ni navita in ki je namenjena radio prenosom.

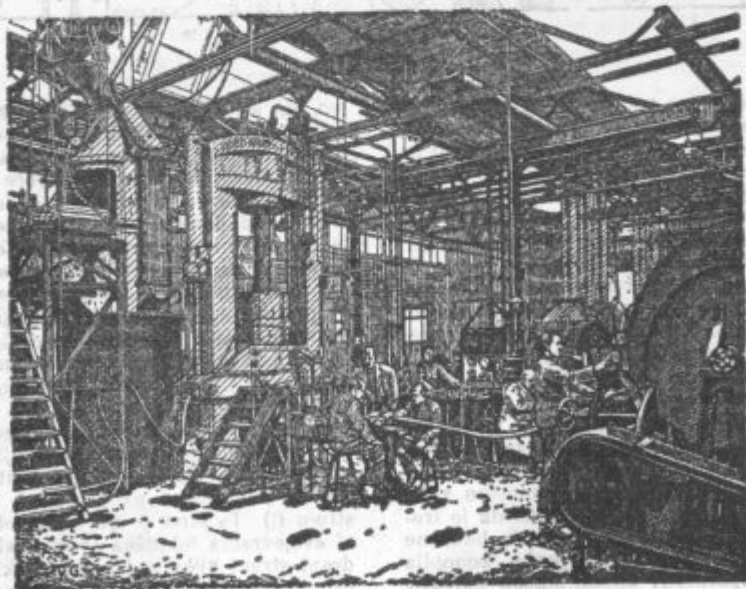

Sl. 2.

Tudi bobniči, na katerih so navite posamezne zvitovrvice, so pritrjene na vrtiljvem kole-su. V primeru, da je treba v kablu združiti več žic kot jih vsebujejo vsi bobniči skupaj, mora miniti kabel pač še enega ali več glav-nih navijalnih strojev.

Navite žice je treba prevleči z gutaperčo ter jih sušiti v sušilnici (4). Nato jih je tre-ba v stikalnici (1 in slika št. 3.) obdati s

svinčenim prašcem brez živa. Kabel s tem že ni povsem gotov. Treba ga je preskusiti mehanično (m) in električno (n), za kar ima vsaka tovarna svojske naprave. Po pres-kušnji navijajo kabel na večje lesene bobniče, ki jih obdajejo z deskami in nakr-že na železniške vozove (o). Iz tovarne za kabje stopimo še na cesto ter s ogledjmo »polaganje kablov«. Sprva so polagali kabla

Sl. 3.

kar v zemljo. Pozneje pa so spričo tega, ker je zlasti v mestih naraščala množica kablov in cevovodov, ki jih je bilo treba mnogokrat prekovati, pokrivali kabele z zidno opeko. Tudi to se ni obneslo. Zatorej danes ne polagamo kablov več v zemljo, ampak jih zavlečemo v nalašč za kable napravljene betonske cevovode s premerom 10 do 25 cm. V določenih razdaljah, ali na križiščih so zgrajeni jaški, v katerih so zvezane posamezne žile kabla Orisano nameščanje je sicer drago, vendar edino emotreno.

Mnogo težavnejša je naprava in namestitvev podmorskega kabla, ki mora biti vselej tako dolg, kot je razdalja od kopnine. Tak kabel je treba delati mesece, zanj je treba sestaviti posebne vlake in zgraditi svojeke ladje. Naštevanje podrobnosti polaganja morskih kablov bi nas dovedlo predaleč, zlasti ker jih je vidno premaga) elektromagnetni val, ki je, kar se uporabnosti, prilagodljivosti in cene tiče, že bistveno nadkrjil težke, občutljive in drage podvodne žile, ki so bile še pred dobrim desetletjem nujno potrebne svetovnemu prometu in trgovini.

(tuna)

Češkoslovaška (1.833), Švedska (1.581). Ostale države v Evropi imajo opazno manj kinematografov. Naj naštejem: te Svico s 340, Jugoslavijo s 336, Norveško z 225 in Luksemburško z 22 bioskopi.

Odkar so dokazale plamenice, s katerimi so bili lani prinesli »sveti ogenj« iz Olimpa v Berlin, da v njih se nahajajoča tvarina ne ugasne, čeprav jo precej časa držimo v vodi, so si že močno vtrle pot v tehniko. Plamenice so bile sestavljene iz natrijevega oksalata, barijevega nitrata, magnezija, šelaka in stearina.

Fz. Bach: Koliko naj odštejem (lesorez)

KIPLING IN KRČMAR

Mlad španski novinar, ki je bil Kiplinga obiskal ob njegovih 70-letnici, je pričel več neznanih zgodbic o piscu Džungle. Ena se glasi:

Hotelski omnibus je bil pokvaril nekaj dreves na njegovem vrtu. Kipling piše hotelirju zaradi odškodnine. Nobenega odgovora! Drugo pismo ni imelo nič boljšega učinka. Užaljeni pisatelj je sklenil osebno poiskati neotesanca, ki je trdovratno molčal. Naletel pa je na odličnega moža, ki se je kar topil v opravičevanju, se izdal za njegovega občudovalca in naposled v zadregi izjavil:

»Gospod Kipling, vaše prvo pismo sem prodal za 2 funta. Drugo mi je vrglo 5 funtov, ker je bilo ostrejšje. Za tretje sem upal da me bo zmerjalo, in že mi je nekdo ponujal zanje 10 funtov. Ker cenite prizade-to škodo na 15 funtov, bi bil lahko vse poravnal — da niste prišli osebno k meni — in še nekaj dobička bi bil shranil, da bi mogel piti na vaše zdravje!« D

PRAKTIČNE NOVOTE

Zakaj vas v zaprtem prostoru zebe v noge?

Zato, ker si ne znate pomagati. Često je pomoč tudi težka, kajti so tla, ki izžarevajo mrzav navzlic temu, da je prostor morda toplo zakurjen. Kdor je obojeen na sedišči način življenja ob pisalni mizi, v pro-

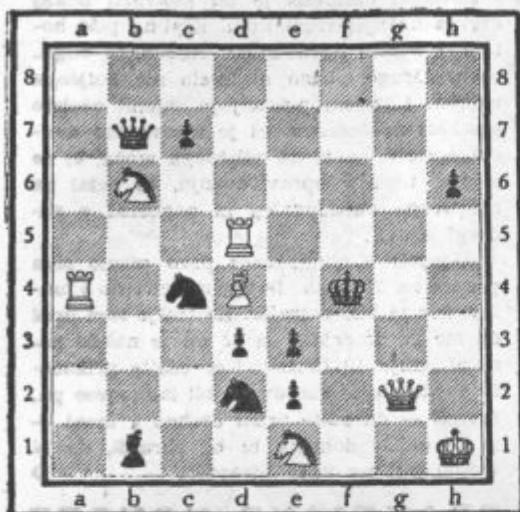

dajalni, v delavnici, a tudi stari ljudje, ki jih neprestano zebe v noge, si skušajo pomagati z vrečami, odejami in na podobne načine. Dosti bolj higienski nego ti pripomočki, ki dvigajo prah, so vsekako električni ogrevalniki za noge v obliki preprostih, votlih plošč, ki jih je lahko očistiti. Seveda pa zahtevajo električno napeljavo. Plošče, ki merijo 30 krat 40 cm, so iz vezanega lesa in vanje so vdelane kurilne žice. Izolirane so skrbno, tako da jim ne more vlaga nič in tudi niso nevarne zavoljo ognja. Porabijo 60 do 70 vatov toka in izžarevajo prijetno, ne prehudo toploto. V preprosti izdelavi so iz temno luženega lesa, v boljši pa imajo linolejsko prevleko ali pa tudi plišasto prevleko in poniklan okvir. Za delavnice obstoji tudi večji tip kurilne plošče v izmeri 40 krat 60 cm in s 100-vatno porabo toka.

PROBLEM 193

E. Pesonen (Finska)

Mat v dveh potezah

Rešitev problema 192

1. Df4—e4; Df6—b6+(a) 2. Sd4—b5+, Ka4×b5; 3. a3—a4 mat, 1. Df6—f2+(b); 2. Sd4—e2+; Df2—d4+; 3. Se2—e3 mat, 1... h2—h1D(c); 2. De4—e2 mat itd, 1. Th6—h3(d); 2. De4—e8+, Lf7×e8; 3. Tc1—c4 mat.

ZA BISTRE GLAVE

308

Kdo je imel nož?

Pet dečkov iz različnih krajev je napravilo potovanje peš. Po poti so opazili, da imajo s sabo samo en žepni nož in ta je pripadal Srečku. Prejšnji večer ga je bil posodil enemu izmed prijateljev, ni se pa mogel spomniti kateremu. Vprašal je tovariša iz kraja A, ki je stopal z njim in Mirkom spredaj, da-li ima nož. Tovariš iz kraja B je potem dejal tovarišu iz kraja C, da Slavko ne more imeti noža, ker bi ga bil pred kratkim potreboval, pa ga ni mogel dobiti od njega, misli pa, da ima nož tovariš Dragutin.

Mladi ljudje so napravili majhen počitek in oba ostala tovariša, ki sta bila prej nekaj zadaj, sta sedaj dohitela prve tri. Srečko je

takoj vprašal tovariša iz kraja D, ali ima njegov nož. Ne, je dejal tovariš iz kraja E, Ivan nima noža. Kako se je torej imenoval tovariš, ki je nož imel in iz katerih krajev so bili poedini dečki?

Rešitev k št. 306

(Zastave v slavnostni dvorani)

Te zastave bi svoj prostor lahko zamenjale na 151,351.200 različnih načinov.

Rešitev k št. 307

(Koliko vozil)

Na dvorišču je bilo 6 avtomobilov po štiri kolesa, 8 trikolesnih motornih koles in 11 dvokolesnih motornih koles.

REŠITEV REBUSA V ŠT. 8

1) vem dar, 2) Mena, dar vem, 3) v velikem E majhen dar. — Nekdo nam je poslal nemški odgovor: Mandarine (Man dar in E), in francoski: M. Surdar danse (Gospod Nadar pleše)

ČARODEJNA SLIKA

Kako bi to ptico, ki je nedvomno pobegnila, spravili spet v njeno kletko, ki nima niti vratice?

S pomočjo posetnice ali kosa lepente v podobni velikosti jo prav lahko ujameš. Postavi posetnico s podolžno stranjo navpično in natančno na pikčasto črto. Potem približaj oči počasi posetnici in sicer tako, da bo stala posetnica natančno med očmi. Nekaj časa bosta ptica in kletka še ločeni, toda nenadno se ti bo videlo, da se ptica giblje in v trenutku bo spet v kletki. Dokler boš gledal tako na list, bo ostala ptica v kletki, kakor hitro pa oddaljš oči od slike, bo ptica odletela.